

Henning Mankell

De vijfde vrouw

Uit het Zweeds vertaald
door Cora Polet

DE GEUS

Vijfentwintigste druk

Oorspronkelijke titel *Den femte kvinnan*, verschenen bij Ordfronts Förlag AB,
Stockholm

Oorspronkelijke tekst © Henning Mankell 1996
Eerste Nederlandstalige uitgave © Cora Polet en De Geus BV,
Breda 2001

Deze editie © De Geus BV, Breda 2015
*Published by agreement with Ordfronts Förlag AB, Stockholm,
and Leonhardt & Hoier Literary Agency aps, Copenhagen*

Omslagontwerp Mijke Wondergem
Omslagillustratie © Nic Skerten/Trevillion Images

ISBN 978 90 445 3683 6

NUR 332, 305

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze
dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV,
Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.
Internet: www.degeus.nl

Meer weten over onze boeken en auteurs? Meld u dan aan voor onze
nieuwsbrief via www.degeus.nl of volg ons via social media:

DeGeusBreda

De_Geus

's Avonds even na tien uur had hij eindelijk zijn gedicht af.

De laatste strofen hadden hem moeite gekost en veel tijd. Hij had ernaar gestreefd een indruk van zwaarmoedigheid te geven die tegelijk mooi moest zijn. Een paar keer was hij ermee opgehouden en had zijn probeersels in de prullenmand gegooid. Twee keer had hij op het punt gestaan het maar helemaal voor gezien te houden, maar nu lag het gedicht dan toch voor hem op zijn bureau. Zijn klaagzang over de middelste bonte specht, die op het punt stond helemaal uit Zweden te verdwijnen en die sinds de vroege jaren tachtig niet meer in het land gesignaleerd was. Weer een vogel die door de mens was verdreven.

Hij stond op en strekte zijn rug. Ieder jaar viel het hem zwaarder om urenlang over zijn schrijfwerk gebogen te zitten.

Een oude man als ik moet geen gedichten meer schrijven, had hij gedacht. Als iemand 78 is, hebben zijn gedachten nauwelijks nog waarde voor anderen, alleen voor hemzelf. Tegelijk wist hij dat hij nu een fout maakte. Alleen in het Westen keek men met toegeeflijkheid of met minachtend *dédain* op oude mensen neer. In andere culturen werd de ouderdom gerespecteerd als een tijd van verlichting en inzicht. Zolang hij leefde zou hij gedichten blijven schrijven. Zolang hij in staat was een pen op te tillen en zijn hoofd nog even helder was als nu. Tot iets anders was hij niet in staat. Niet meer. Ooit was hij een goede autohandelaar geweest. Zo goed dat hij het beter deed dan andere autohandelaren. Terecht had het gerucht de ronde gedaan dat hij een harde onderhandelaar en zakenman was. Hij had dus veel auto's verkocht. In zijn goede jaren had hij een zaak gehad in Tomelilla en een in Sjöbo. Hij had voldoende kapitaal vergaard om het leven te leiden dat hij nu leidde.

Toch waren alleen zijn gedichten van belang. Al het andere was een noodzaak die voorbijging. De verzen op zijn bureau gaven hem een voldoening die hij verder nauwelijks nog smaakte.

Hij trok de gordijnen dicht zodat ze de grote ramen bedekten die uitzicht boden op de akkers die zacht glooiend naar de zee afliepen, de zee die zich ergens achter de horizon moest bevinden. Daarop liep hij naar zijn boekenkast. Negen dichtbundels had hij in zijn leven uitgegeven. Daar stonden ze, naast elkaar. Niet een had meer dan een kleine oplage gehad. Driehonderd exemplaren, een enkele keer misschien iets meer. De overgebleven bundels lagen in kartonnen dozen in de kelder. Maar hij had ze niet verbannen. Nog altijd maakten ze zijn trots uit. Langgeleden had hij echter al besloten ze eens te verbranden. Hij zou de kartonnen dozen naar het erf dragen en er een lucifer bijhouden. De dag dat hij zijn doodvonnis vernam, van een arts of omdat hij zelf voorvoelde dat zijn leven weldra ten einde zou zijn, zou hij zich ontdoen van de dunne boekjes die niet wilden verkopen. Niemand zou ze op de vuilnisbelt mogen gooien.

Hij keek naar de boeken in zijn boekenkast. Zijn hele leven had hij poëzie gelezen. Heel wat gedichten had hij vanbuiten geleerd.

Hij koesterde geen enkele illusie. Zijn gedichten waren niet de beste die er geschreven werden, maar ze behoorden evenmin tot de slechtste. In elk van de dichtbundels, die met een tussenruimte van ongeveer vijf jaar tot stand waren gekomen, stonden losse strofen die voor geen andere hoefden onderdoen. Maar zijn leven lang was hij autohandelaar geweest, geen dichter. Zijn gedichten waren niet op de literatuurpagina's van de kranten besproken. Hij had geen literaire prijzen gekregen. Hij had bovendien zijn bundels in eigen beheer laten drukken. De eerste bundel die hij geschreven had, had hij naar de grote uitgeverijen in Stockholm gezonden. Die was na verloop van tijd met kort geformuleerde weigeringen op voorbedrukte briefjes teruggekomen. Eén redacteur echter had zich de moeite getroost een persoonlijk commentaar te leveren en geschreven dat geen mens het op kon brengen om gedichten te lezen die uitsluitend over vogels schenen te gaan. *Het zielenleven van de kwikstaart is niet interessant*, had de redacteur geschreven. Daarna had hij zich niet meer tot uitgeverijen gewend. Hij had zijn uitgaven zelf bekostigd. Eenvoudige om-

slagen, zwarte letters op een witte ondergrond. Niets luxueus. Het kwam op de woorden tussen de omslagen aan. Heel wat mensen hadden desondanks in de loop der jaren zijn gedichten gelezen. Heel wat mensen hadden zich er lovend over uitgelaten.

En nu had hij een nieuw gedicht geschreven. Over de middelste bonte specht, die mooie vogel die in Zweden uitgestorven was.

De vogeldichter, dacht hij.

Bijna alles wat ik geschreven heb gaat over vogels. Over vleugelslagen, geruis in de nacht, eenzaam lokgeroep ergens in de verte. In de wereld van de vogels heb ik de diepste geheimen van het leven bevroed.

Hij liep naar zijn bureau en nam het velletje papier in zijn hand. De laatste strofe was hem ten slotte gelukt. Hij liet het blad op het bureau vallen. Hij voelde steken in zijn rug toen hij door de grote kamer liep. Zou hij ziek worden? Iedere dag luisterde hij naar tekenen dat zijn lichaam hem in de steek begon te laten. Hij had altijd een goedgetraind lijf gehad. Hij had nooit gerookt en was matig met eten en drinken geweest. Daardoor had hij een goede gezondheid gehad, maar binnenkort werd hij tachtig. Het einde van de hem toegemeten tijd kwam in zicht. Hij ging naar de keuken en schonk een kop koffie in uit het koffiezetapparaat dat altijd aanstond. Het gedicht dat hij voltooid had vervulde hem met weemoed én met vreugde.

De herfst van de ouderdom, dacht hij. Een goed gekozen naam. Alles wat ik schrijf kan het laatste zijn. En het is september. Het is herfst. Op de kalender en in mijn leven.

Hij nam zijn koffie mee naar de woonkamer. Voorzichtig ging hij in een van de bruinleren fauteuils zitten die hij meer dan veertig jaar geleden hiernaartoe had meegenomen. Hij had ze gekocht om zijn triomf te vieren toen hij het agentschap voor Volkswagen in Zuid-Zweden had verworven. Op een tafeltje naast de arMLEuning stond een foto van Werner, de herdershond die hij het meest miste van alle honden die hij in zijn leven gehad had. Oud worden was eenzaam worden. Mensen die iemands leven gevuld hadden stierven. Ten slotte verdwenen ook de

honden in de schaduwen. Binnenkort was alleen hij nog over. Op een zeker tijdstip in hun leven waren alle mensen alleen op de wereld. Over die gedachte had hij kortgeleden geprobeerd een gedicht te schrijven. Het was hem niet gelukt. Misschien moest hij het nog eens proberen nu hij zijn gedicht over de middelste bonte specht af had. Maar hij kon over vogels dichten, niet over mensen. Vogels waren te begrijpen. Mensen waren meestal onbegrijpelijk. Had hij zichzelf soms ooit begrepen? Gedichten schrijven over iets wat hij niet begreep was als het binnendringen op verboden terrein.

Hij sloot zijn ogen en herinnerde zich plotseling de 10.000 kronen-vraag uit de late jaren vijftig, of waren het misschien de vroege jaren zestig? De televisiebeelden waren toentertijd nog zwart-wit. Een jongeman had aan het onderwerp Vogels meegegaan. Een jongeman die loenste en zijn haar met water kamde. Hij had alle antwoorden geweten en zijn cheque voor de in die tijd ongelooflijke som van 10.000 kronen in ontvangst kunnen nemen. Zelf was hij niet in de tv-studio geweest, in de geluid-dichte kooi met een koptelefoon op. Hij had in deze leren fauteuil gezeten, maar ook hij had alle vragen kunnen beantwoorden. Hij had niet eens hoeven nadenken of hij extra bedenktijd nodig had. Maar 10.000 kronen had hij niet gekregen. Niemand was op de hoogte van zijn uitgebreide kennis van vogels. In plaats daarvan had hij nog meer gedichten geschreven.

Hij schrok uit zijn gedroom op. Een geluid had zijn aandacht getrokken. Hij zat in de donkere kamer te luisteren. Was er iemand op het erf?

Hij wuifde die gedachte weg. Hij had het zich maar verbeeld. Oud worden betekent naast veel andere dingen bang worden. Er zaten goede sloten op de deuren. In zijn slaapkamer op de bovenverdieping had hij een jachtgeweer en in een keukenla lag een pistool klaar, zo voor het grijpen. Als er indringers naar zijn eenzame boerderij even ten noorden van Ystad kwamen kon hij zich verdedigen. Hij zou zeker niet aarzelen dat te doen.

Hij stond op. Opnieuw een steek in zijn rug. De pijn kwam en ging in golven. Hij zette zijn koffiekopje op het aanrecht en keek

op zijn horloge. Even over elven. Tijd om naar buiten te gaan. Hij kneep zijn ogen halfdicht om op de thermometer aan de buitenkant van het keukenraam te kijken en zag dat het zeven graden boven nul was. De luchtdruk steeg. Uit het zuidwesten trok een zwakke wind over Skåne. De omstandigheden waren ideaal, dacht hij. Vannacht zouden de vogels naar het zuiden gaan. De trekvogels zouden op onzichtbare vleugels met duizenden en nog eens duizenden boven zijn hoofd voorbijtrekken. Hij zou ze niet kunnen zien, maar hij zou ze ginds in het donker, hoog boven zijn hoofd, wel voelen. Meer dan vijftig jaar had hij ontelbare herfstnachten in het veld doorgebracht, alleen maar om het gevoel te hebben dat de nachtelijke trekvogels zich ergens boven hem bevonden.

Een hele hemel verplaatst zich, had hij vaak gedacht.

Hele symfonieorkesten van zwijgende zangvogels gaan vanwege de naderende winter op weg naar warmere streken. Diep in hun genen nestelt het instinct om te vertrekken. En door hun onovertroffen vermogen om op de sterren en het magnetische veld te navigeren komen ze altijd op de juiste plaats terecht. Ze zoeken de geschikte winden op, ze hebben een vetvoorraad opgebouwd, ze kunnen zich uur na uur in de lucht houden.

Een hele hemel, vibrerend van vleugels, begint aan zijn jaarlijks terugkerende pelgrimstocht. De vogelvluchten naar Mekka.

Wat is een mens vergeleken met een nachtvlieger? Wat een oude man, aan de aarde gebonden? En ginds heel hoog een hele hemel die op weg gaat?

Hij had vaak gedacht dat het een heilige handeling was. Zijn eigen najaarshoogmis. Om in het donker te staan en de vlucht van de trekvogels te voelen. En als het voorjaar aanbrak wachtte hij hen opnieuw op.

De nachtvluchten waren zijn religie.

Hij liep de hal in en bleef met zijn hand op de kapstok staan. Toen ging hij naar de woonkamer terug om zijn trui aan te trekken die op een krukje naast zijn bureau lag.

Oud worden betekende naast alle andere gebreken ook het eerder koud krijgen.

Opnieuw keek hij naar het voltooide gedicht op zijn bureau. De klaagzang over de middelste bonte specht. Het gedicht was ten slotte geworden zoals hij het voor ogen had gehad. Misschien zou hij nog lang genoeg leven om voldoende gedichten bijeen te schrijven voor een tiende en laatste bundel. Hij zag de titel al voor zich.

Hoogmis op de nacht.

Hij ging weer naar de hal, deed zijn jack aan en trok een pet diep over zijn voorhoofd. Toen deed hij de buitendeur open. De herfstlucht was bezwangerd met de geur van natte klei. Hij trok de deur achter zich dicht en liet zijn ogen aan het donker wennen. De tuin lag er verlaten bij. In de verte was iets van een weerschijn van de lichten van Ystad te bespeuren. Maar verder woonde hij zo ver van zijn naaste buurman dat alleen het donker hem omgaf. De sterrenhemel was zo goed als leeg. Aan de horizon was een enkele wolk te zien.

Het was zo'n nacht waarop de vluchten hoog boven zijn hoofd voorbij zouden trekken.

Hij begon te lopen. De boerderij waar hij woonde was oud en had drie zijden; de vierde was ergens in het begin van de eeuw afgebrand. Op de binnenplaats lagen nog de oude kinderhoofdjes. Hij had grote sommen geld gespendeerd aan het grondig en gestaag renoveren van zijn boerderij. Bij zijn dood zou hij alles aan de Cultuurcommissie in Lund schenken. Hij was nooit getrouwd geweest, had nooit kinderen gehad. Hij had auto's verkocht en was vermogend geworden. Hij had honden gehad. En later waren daar de vogels boven zijn hoofd geweest.

Ik heb nergens spijt van, dacht hij terwijl hij over het pad liep dat hem naar de toren voerde, die hij zelf gebouwd had en waar hij naar de nachtvogels speurde. Ik heb nergens spijt van omdat het geen zin heeft om spijt te hebben.

Het was een mooie septembernacht.

Toch was er iets wat hem onrustig maakte.

Hij bleef op het pad staan luisteren, maar het enige wat te horen was, was het zachte geruis van de wind. Hij vervolgde zijn weg. Misschien maakte de pijn hem ongerust. Die onverwachte

steken in zijn rug. De onrust zat in hemzelf.

Hij bleef weer staan, draaide zich om. Er was niets. Hij was alleen. Het pad liep naar beneden af. Straks zou hij bij een heuvel komen. Vlak voor de heuvel lag een brede sloot waar hij een loopplank overheen had gelegd. Boven op de heuvel stond dan zijn toren. Van zijn buitendeur was het precies 247 meter. Hij vroeg zich af hoe vaak hij over het pad gelopen had. Hij kende iedere bocht, elke kuil. Toch liep hij langzaam en voorzichtig. Hij wilde niet het risico lopen te vallen en een been te breken. Het skelet van oude mensen wordt broos. Dat wist hij. Als hij in het ziekenhuis belandde omdat hij een dijbeen gebroken had, zou hij doodgaan omdat hij er niet tegen zou kunnen werkloos in een ziekenhuisbed te liggen. Hij zou over zijn leven gaan piekeren. En dan was er geen redden meer aan.

Ineens bleef hij staan. Er kraste een uil. Ergens in zijn buurt knapte een tak. Het geluid kwam uit het bosje dat achter de heuvel lag waarop zijn toren stond. Hij bleef roerloos staan met al zijn zintuigen alert. De uil kraste opnieuw. Daarna was het weer stil. Terwijl hij doorliep mopperde hij misnoegd voor zich heen.

Oud en bang, dacht hij. Bang voor spoken en bang voor het donker.

Nu kon hij zijn toren zien. Een zwarte schaduw die zich tegen de nachtelijke hemel aftekende. Nog twintig meter en hij zou bij de loopplank over de diepe sloot komen. Hij liep door. De uil hoorde hij niet meer. Een bosuil, dacht hij.

Het moest een bosuil zijn.

Abrupt bleef hij staan. Hij was nu bij de plank gekomen die over de sloot lag.

Er was iets met de toren op de heuvel. Het was niet helemaal zoals anders. Hij kneep zijn ogen halfdicht om in het donker details te kunnen onderscheiden. Er was iets veranderd, al kwam hij er niet achter wat het was.

Ik verbeeld het me maar, dacht hij. Alles is net als anders. De toren die ik tien jaar geleden gebouwd heb, is nog dezelfde. Het zijn mijn ogen die troebel geworden zijn. Dat is het. Hij deed nog een stap zodat hij op de loopplank stond. Hij voelde de planken

onder zijn voeten. Hij bleef naar de toren kijken.

Het klopt niet, dacht hij. Als ik niet beter wist zou ik denken dat hij een meter hoger is dan gisteravond. Of dat ik droom. Dat ik mezelf boven op de toren zie staan.

Op het moment dat hij dat dacht, realiseerde hij zich dat het waar was. Er stond iemand op de toren. Een onbeweeglijke schaduw. Als een enkele laag wind trok er haastig een golf van angst door hem heen. Daarna werd hij kwaad. Iemand was zijn territorium binnengedrongen, had zijn toren beklommen zonder hem eerst om toestemming te vragen. Waarschijnlijk een stroper, op zoek naar een van de reeën die zich vaak aan de andere kant van de heuvel in de buurt van de bospartij ophielden. Hij kon zich moeilijk voorstellen dat het een andere vogelaar was.

Hij riep naar de schaduw in de toren. Geen antwoord, geen beweging. Opnieuw werd hij onzeker. Zijn ogen moesten troebel zijn en hem voor de gek houden.

Weer riep hij zonder antwoord te krijgen. Daarna stak hij de loopplank over.

Toen de planken bezweken viel hij plotsklaps naar beneden. De sloot was meer dan twee meter diep. Hij viel voorover en zag geen kans zijn armen uit te strekken om zich te verweren.

Daarna voelde hij een stekende pijn. Die kwam uit het niets en sneed dwars door hem heen. Het was alsof iemand gloeiende ijzers tegen een aantal punten van zijn lichaam hield. De pijn was zo hevig dat hij het niet eens kon uitschreeuwen. Vlak voordat hij stierf realiseerde hij zich dat hij nooit de bodem van de sloot had bereikt. Hij was in zijn eigen pijn blijven hangen.

Zijn laatste gedachte was voor de trekkende nachtvogels ver boven hem.

De hemel bewoog naar het zuiden toe.

Hij probeerde zich een laatste keer uit zijn pijn los te maken.

Toen was alles voorbij.

Het was tien minuten voor halftwaalf, de avond van 21 september 1994.

Uitgerekend die nacht vlogen grote zwermen zanglijsters en koperwieken naar het zuiden.